ARMENIA, Journal en langue Arménienne, fondé à MARSEILLE en 1885.

ԱՐՄԷՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՑԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՑԼԵՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 26րդ չրջանի բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ. Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, Ամերիկայի համար 10 ֆր. (Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի համար 1 ֆր.) հաշուելով: Նոմակ 2 ֆր. (Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի համար 1 ֆր.) հաշուելով: Նոմակ և ծրար պէտք է ղրկել այս հասցէով. M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal *Arménia*
MARSEILLE (France)

ԻՋ ՏԱՐԻ
Թիւ 31
1911 ՄԱՅԻՍ 10 Դ.
(Հ. Տ. Ապրիլ 27)

ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, երբէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձնելու չհրատարակուած նիւթերը:
Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով.
Յանուցման 1 մկլակերը 1 սանթիմէթր. 1 կլոլապերը 2 սանթիմ.

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadie, 17.

ՏՈՒՆԴԱԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Արմէնիաի նպատակն ու ուղղութիւնը. — Նամակ Թիւրքիահեն (Կ. պոլիս.) — Ամերիկահայ ներկայ կեանք. — Հայեր ի Թիւրքիա. — Հայեր ի Ռուսիա. — Մ. Փորթուգալեանի յոբելեանին համար. — Թիւրքական լուրեր. — Պարսկաստան. — Արտասահմանի լուրեր. — Ուրաթարտու կամ Հայաստանի նախաբնիկները եւ իրենց քաղաքականութիւնը. — Ծանուցումներ:

«ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՒ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. 30րդ թուէն եւ վերջ)

Հայ ազգի եկեղեցւոյ մասին, սակայն կասենք որ Արմէնիան կրօնական թերթ չէ. հետևապէս սահմանուած չէ լուսաւորչականութիւն քարոզելու: Սակայն նկատելով թէ հայ ազգը քաղաքական կազմակերպութիւն չունի դեռ և թէ Հայաստանի հին եկեղեցին դարերէ հետէ հայ ազգութեան ապաստանը եղած է, Արմէնիան կը յարգէ այդ եկեղեցին և կընդունի թէ նա կարող է դեռ երկար ժամանակ իր ազդեցութիւն ունենալ հայ ազգութեան վրայ, քանի որ Արևելքի մէջ կայ ամենաստուար մի մեծամասնութիւն որ քաղաքական կեանքի գաղափարն անգամ դեռ չէ կարող ըմբռնել, քանի որ այնտեղ «էրմէնի մէզհէպի», «քաթօլիկ միլլէթի» բառերը դեռ անխտրապէս կը գործածուին տիրող լեզուին մէջ և ըստ այնմ կը ճանչցուին պաշտօնապէս, քանի որ քաղաքական առաքինութիւնները դեռ արժատ բռնած չեն, գէթ բաւական թուով հայերի սրտին մէջ: Ուստի Արմէնիան ցաւով կը տեսնէ Հայաստանի եկեղեցւոյն մէջ պառակտումները որ կրնան զայն տկարացուցնել. բայց միևնոյն ժամանակ այդ եկեղեցիէ բաժնուած հայերն ՀԱԼԱԾԵԼՈՒ ՀԱԿԱՌԱԿ է: Արմէնիան որ ազատութեան շերմ բարեկամ է, չէ կրնար դատապարտել մարդկային ամենամեծ իրաւունքի ազատութեան, խղճի ազատութեան, կրօնական հանդուրժողութիւն (tolérance): Արմէնիան կը սիրէ իր ազգ և կը յարգէ իր ազգի մեծամասնութեան յարգած եկեղեցին. բայց միևնոյն ժամանակ կը սիրէ և ճշմարտութիւնը, զոր չէ կարող մտանել ոչ ոքի ձեռք զայն չաչչարելու համար: Խղճի ազատութեան իրաւունքը անվիճելի ճշմարտութիւններէ մին է:

Ազգային կառավարութեան գալով, մենք միշտ զրկուածներու և հարստահարուածներու կողմը պիտի լինինք, ժողովրդին վրայ բռնացողներու և հարստահարողներու դէմ: Տկարին և զրկուածին իրաւունքը պաշտպանել, ճշմարտութեան չատագով կանգնիլ, չվհատիլ և չընկրկիլ բռնաւոր իշխանութեան դառնաշունչ քամիներէն, այդ կը լինի Արմէնիաի գնալիք ճանապարհի գիծը, լաւագոյն համարելով մինչև իսկ մեռնիլ այդ գծէ վրայ, քան թէ չեղլ այդ գծէ: Զօրաւորները, իրենց հարստութեամբ բարձր դիրք ստացած անտարբերները պէտք չեն զգար Արմէնիաի պաշտպանութեանը. նոքա անթափանցելի կը համարին զիրենք իրենց ոսկեկուռ զրահների տակ. ուստի Արմէնիան նուիրուած է զրկուածներին որք միշտ և ձայն չունին զիրենք պաշտպանելու համար և սակայն հարստահարուած հայ ժողովրդի մեծամասնութիւնը կը կազմեն: Թիւրքիաի գաւառացի հայերը որք մեր ազգի մեծ մասը կը կազմեն և որք սակայն ազգային խնդիրներուն մէջ ամենէն աւելի զրկուածներն են և գաւառական մի թերթ ալ չունենալով, նոյն իսկ ազգային չրջանակին մէջ, այդ գաւառացի հայերը իրենց ընդհանրական դատերի պաշտպանութեան համար բաց ասպարէզ պիտի գտնեն Արմէնիաի մէջ:

Թիւրքիաի հայերի Սահմանադրութեան մասին, նորա ոգին և սկզբունք չերմապես յարգողներէն ենք: 1860–63ի իշխատակները, մեր պատանեկութեան օրերէն սկսած, այնպիսի եռանդուռ տպաւորութիւն արած են մեր սրտի վրայ որ Սահմանադրութեան ոգուն դէմ հարուած տեսած ժամանակ, կը սարսափինք իրը սրբապղծութենէ և ամիրայական ու չորպաճիական տխուր օրերին վերադառնալու փափաքը կը յիշեցնէ մեզ Եգիպտոսէն նոր ազատուած Իսրայէլեան ժողովրդի վիճակը որ իր գերութեան մէջ կերած սոխ ու սխտորին կը ցանկար հառաչելով: Այլ սակայն Սահմանադրութեան մէջ ժամանակիս պահանջներին աւելի յարմար բարէփոխութիւններ մտցնելը անհրաժեշտ և ստիպողական կը համարինք: Եթէ Սահմանադրական յեղափոխութիւնները նոր ոգի և կեանք բերելով ազգին, նոր և մեծ մարդեր չտան մեր մէջ, չենք կարող ուրանալ նաև որ մեր արդի Սահմանադրութիւնը դիւրութիւն կընծայէ ճարպիկ չահադէտներին անցնիլ ժողովրդի գլուխը և ամիրայների և նոցա արբանեակների արած զրկողութիւնները իգործ դնել տարբեր և չլացուցիչ միջոցներով: Ցաւալի է որ վերջին ժամանակներ մեր ազգի վիճակ սկսած է հետզհետէ աւելի անմխիթար դառնալ. մի կողմէ կեղծ ազգասէրները և իմաստակ կիսագրագէտները երևան կը գան հետզհետէ որք կը յաջողին մտնել ազգային գործի ասպարէզը և զօրաւոր կուսակցութիւն կազմել հոն. միւս կողմէ ալ ազգին համար առժամանակ մի խորհելէ և գործելէ յետոյ այս տխուր վիճակ տեսնողները՝ կը կազմեն ազգային կեանքէ յուսահատներուն կուսակցութիւնը որք նոյնպէս մի բաւական ստուար թիւ ունին այժմ:

Այդ իմաստակներու և յուսահատներու կրկին բազմութեան մէջտեղ ճըմլուած կը տեսնուին մի խումբ ժողովրդական և տակաւին չերմեռանդ ազգասէրներ ալ որք մի կողմէն հալածուած տեսնելով և միւս կողմէն ապաստանի տեղ չգտնելով, ստիպուած են սպասել հանգերութեամբ որ խաւարի իշխանութեան օրերը անցնին և իրենց ազատութեան ու գործի ժամը հնչէ: Այդ կուսակցութիւն, որ բուն ժողովրդական ազատ կուսակցութիւնն է, հարստահարուած է այսօր եկեղեցական հարերի այն մասէ որ կը կարծէ թէ իր շահ ազատ մտածումները խեղդելու մէջ է. հարստահարուած նոյնպէս հարուստներու այն մասէ որ կը կարծէ թէ մեծութեան և սրտի ազնուութեան հայելին են արտաքին փայլուն զգեստները և թէ հասարակ կոչուած ժողովուրդը՝ հպատակելու, իսկ իրենք հրամայելու համար են ստեղծուած. հարստահարուած գաղեալ իմաստակ կիսագրագէտներէ և այն գծուծ չահախնդիր վարժապետներէ որք անկեղծ ազգասիրութեան վրայ հիմնուած հաստատուն սկզբունքներ չունենալով, այս կամ այն կուսակցութեան դործիք կը դառնան իրենց չահի համեմատ և ազգտներէ աւելի վտանգաւոր կը լինին իրենց իմաստակութիւններով:

Արմէնիան կը լինի ուրեմն հայ ժողովրդին նուիրուած ազատական մի թերթ որ ազատ մտածումները բըռնաբարող եկեղեցականներին, ժողովուրդը արհամարհող իշխաններին և խաբեբայ իմաստակներին ընդդիմադիր պիտի լինի միշտ, յարգելով ջերմապես ազատամիտ և ազնուասիրտ եկեղեցականները, ժողովրդասէր իշխանները և անձնուէր վարժապետները որոնց ազակցութիւնը պատիւ կը համարի իրեն: Նոքա որոնց խիղճը ցոյց կը տայ իրենց թէ նախապէս յիշուած երեք խմբերէ մէկին կը պատկանին, անշուշտ այսօրէն պիտի սկսին թշնամանալ Արմէնիաին և իրենց ներքին մարդը մտանել հրապարակ: Բայց մենք վստահ ենք որ այդ թշնամիներուն դէմ դուռ ունենալ արդէն իսկ աչք առած ենք, հայ ժողովրդին ճշմարիտ բարեկամներ ալ կան բաւական թուով որք իրենց բերան եղող Արմէնիան պիտի քաջալերեն բարոյապէս և նիւթապէս, յառաջ մղելով ոտիտութեան և բռնութեան դէմ բացուած այն կռիւ զոր երկար ժամանակէ հետէ կը վարէ կրթութեան յետին զինուորներէ մին, Արմէնիաի խմբագրութիւնն ստանձնող

Ա. ՓՈՓՈՒԼԵՑԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

1883 թուին, № 18 (6)

Տարին 1 ռուբլի (թուղթը 20) շահ

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է խմբագրատանը

Խմբագիր-Հրատարակիչ Ա. ՓՈՓՈՒԼԵՑԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Մարդս ամբողջ իւր կեանքում ունենում է շատ հարցեր, որոնց պատասխանը նա չգիտէ, կամ գիտէ միայն մասամբ։ Ամենից առաջ հարցեր են ծագում նորա մանկութեան տարիներում, երբ նա դեռ ոչինչ չգիտէ, ամէն բան նորութիւն է նորա համար, ամէն բան զարմանք է պատճառում նորան։ Ինչպէս ծաղիկը բացւում է արեւի ճառագայթների տակ, այնպէս էլ մանուկը բացւում է հարցերի տակ։ Ինչպէս ծաղիկը ծաղկում է, այնպէս էլ մանուկը հարցեր է տալիս։ Ինչպէս ծաղիկը պտուղ է տալիս, այնպէս էլ մանուկը պատասխաններ է ստանում։ Ինչպէս ծաղիկը պտղի միջոցով սերմ է տալիս, որ նորից ծաղիկներ բուսնեն, այնպէս էլ մանուկը պատասխանների միջոցով նորից հարցեր է տալիս։ Ինչպէս ծաղիկը պտղի միջոցով սերմ է տալիս, որ նորից ծաղիկներ բուսնեն, այնպէս էլ մանուկը պատասխանների միջոցով նորից հարցեր է տալիս։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

Մանուկը հարցեր է տալիս, որովհետեւ նա ամէն բանի մասին ուզում է իմանալ։ Նա ուզում է իմանալ, թէ ինչ է արեւը, ինչ է լուսինը, ինչ են աստղերը, ինչ է ամպրոպը, ինչ է կայծակը, ինչ է ծիածանը, ինչ է ձիւնը, ինչ է կարկուտը, ինչ է անձրեւը, ինչ է ցօղը, ինչ է ամպը, ինչ է մառախուղը, ինչ է ծուխը, ինչ է կրակը, ինչ է ջուրը, ինչ է հողը, ինչ են ծառերը, ինչ են ծաղիկները, ինչ են պտուղները, ինչ են կենդանիները, ինչ են թռչունները, ինչ են ձկները, ինչ են միջատները, ինչ են որդերը, ինչ են մարդիկը, ինչ է նա ինքը, ինչ է նորա հոգին, ինչ է նորա մարմինը, ինչ է նորա կեանքը, ինչ է նորա մահը, ինչ է նորա յարութիւնը, ինչ է նորա դատաստանը, ինչ է նորա դժոխքը, ինչ է նորա դրախտը, ինչ է նորա Աստուածը։

երկրի ոևէ չարժման։ Եւ այդ չարժումը ամեն ազգեր է չնորհիւ հոս եկող նորեկ գաղթականներին։ Այդպէս Ամերիկահայը միշտ գործի մէջ եղած է. սովի ատեն տուած է իր դրամ, կռուի ատեն տուած է իր ոյժ, իսկ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, նա չորունակ բողոքող եղած է երկրին մէջ գործադրուող բռնութիւններուն դէմ, որոյ մէկ ապացոյցն են վերջերս տեղի ունեցած բողոքները յօդուտ ռուսահայ բանտարկեալներուն, ընդդէմ ռուս բռնակալութեան։

Պ. Է. Ակնունիի այցելութիւնն իր թէ՛ նիւթական և թէ բարոյական օգուտն ունեցաւ։ Երէք ամիսէ ի վեր ընդհանուր չարժում մը սկսած է Միացեալ-Նահանգներուն մէկ ծայրէն մինչը և ամէն գիտակից հայ բերաւ իր լուման ձգելու այն գանձանակին մէջ որ յատկացուած էր Ռուսաստանի մէջ բանտարկուած մեր եղբայրներուն։ Բացի այդ, բողոքի բանաձեւեր պատրաստուեցան և ղրկուեցան Ամերիկեան կառավարութեան, ռուս դեսպանութեան և օտար մամուլին։ Ուրախալի է ասել որ ամերիկեան մամուլն իր զգուանք ու զայրոյթ յայտնեց կատարուած բռնակալութեան ու անիրաւութեան դէմ։ Եւ մի քանի տեղերի կառավարական մարմիններ զգածուելով եղած զուլումներէն, բողոքեցին իրենց կառավարութեան։ Բայց ցաւալի է ասել որ մեր հայրենակիցներէն չատեր խնայեցին իրենց դրամ, կուլ տուին իրենց զայրոյթ և մինչև իսկ արգելք եղան հանգանակութիւններուն։ Երբեմն կը կարծէի որ այդ մարդոց այսպէս վարուիլը արդիւնք է տգիտութեան. բայց փորձեր այդպէս չը ցուցցին։ Այդ կարգի մարդեր տեսնելով պ. Է. Ակնունիի այցելութենէն առաջ գալիք բարոյական ոյժը, սկսան նախանձիլ և դաւեր լարել։ Անմիջապէս իրենց պարագլուխներէն Մուշեղ եպիսկոպոսը Ամերիկա բերել տուին, որպէսզի ցոյց տան հասարակութեան թէ իրենք ալ մարդ ունին և կամ գործ մը կրնան կատարել։ Դժբաղդաբար եպիսկոպոսին այցելութիւնը բարոյական օգուտ մը չբերաւ զատկառւի և ատելութեան նոր դարագլուխ մը բացաւ։ կզդամ թէ այս կարգի կղերներն դէմ եղած զայրոյթը իր իրաւացի տեղն ունի եղեր։

Պ. Է. Ակնունին չատ տեղեր բերաւ խօսեց զանազան նիւթերի մասին, և ոչ մի ատեն նա իր հրապարակախօսութեան մէջ Դաշնակցութեան անունից չը խօսեց, թէև ունկնդիր չատ բաներ խօսելու և նոյն իսկ պարծենալու յանուն Յեղափոխութեան։ Առհասարակ նա կը խօսէր Թիւրքիոյ ներկայ կացութեան, համերաշխութեան, մեր սխալներուն և ուրիշ կարևոր նիւթերի մասին։ Այդ պատճառաւ ալ իր հակառակորդները չատեր իր խօսքերը լսելէ յետոյ իր ձեռք կը սեղմէին և կը խոստովանէին որ իրենք սխալած և տարբեր գաղափար կազմած էին իրեն և իր կուսակիցներուն մասին։

Պատճառ — Որովհետև պ. Ակնունին կը խօսէր հայ Յեղափոխութիւնից, ոչ թէ Դաշնակցութիւնից, Նոյնպէս չատ տեղեր նա խօսեց կրօնքի մասին, ցուցնելով թէ իրենք թշնամի չեն կրօնքին։

Իսկ Մուշեղ եպիսկոպոս որպէս մի կղերական, իր դերից և պարտականութիւնից դուրս գալով, ուր որ այցելեց, իր առաջին նպատակ ընտրեց, հրապարակաւ թէ գաղտնի, Ս. Ռամկավարների պրօպագանդիստ հանդիսանալ, պախարակել Դաշնակցութիւնն և ուրիշ կուսակցութիւնները և այնքան առաջ գնաց որ ցար լինելու մարմաջէն բռնուած յայտարարեց. « Եթէ ես ցար լինէի, 300ի տեղ 1.300 հայ կը բանտարկէի »։ Այս և նման քարոզներ յառաջ բերին յուզում, կռիւ, մինչև իսկ արիւնհեղութիւն, և բացին գահավէժ մը առնոց մինչև որոնք պ. Ակնունիի խօսքերէն ազդուած՝ սիրոյ և համերաշխութեան ձեռք կը պարզէին իրար։

Մեր Մուշեղ եպիսկոպոս երևի աչքեր փակեց որ ինք չըտեսած երևի այն ապօրինի որոշում որ հայ եկեղեցիի վարչական կարգուկանոնին հակառակ էր։ Եւ այդպէս զինք առաջնորդ ընտրել տուաւ խմբակի մը կողմէ, գանփակ նատի մը մէջ։ Այժմ պիտի կրնա՞յնոյն իսկ ականջներն ալ խցել, չլսելու համար այն բողոքները որ կը տեղան այդ ապօրինաւոր ընտրութեան դէմ։ Մի եկեղեցական որ Լ՚Ըմիածնի և Սիսի կաթողիկոսութիւններից և կ.պոլսի պատրիարքարանի իրաւասութիւնից դուրս եկած, ազատ կըգայ ինքզինք, միթէ՞ իրան ազատ չըպիտի զգայ « տգետ գործաւորներ »ի մէջ. . .։

Մեզ համար գոնէ յայտնի չէ, թէ Մուշեղ եպիսկոպոս իբրև եկեղեցական պաշտօնեայ թէ ոչ իբրև Ռամկավարների պրօպագանդիստ եկած է Ամերիկա։ Փափաքելի է որ ինք անձամբ յայտներ իրեն ինչ լինել և ինչ նպատակով գալը որպէս զի ժողովուրդն ալ անոր համեմատ ճանչնայ զինք։ Քանի որ կը տեղեկանանք թէ ինք կրօնական իշխանութեանց հրամանով կամ թելադրութեամբ չէ եկած և ըսողներ կան թէ Եգիպտոսի Բարեգործական ընկերութեան կապուած է և անոր հրամանին համեմատ կը չարժի, կը ցանկայինք գիտնալ թէ ստո՞յգ է արդեօք որ Եգիպտոսի Բարեգործական ընկերութիւնն է որ այս եպիսկոպոսը ղրկեր է մեզի. . .։

Պաղտասար ՓԷՕՒԿԵԱՆ
Սէնթ Լուիս
Ամերիկա

ՀԱՑԵՐ Ի ԹԻՒՐՔԻԱ

Հրատարակած էինք թէ կ. պոլսի Ազգ. կեդրոնական վարժարանը իբրև իտալի (երկրորդական) վարժարան ճանչցուած է կառավարութենէն. հետևապէս անոր աշակերտներն ալ նոյն կարգի պետական վարժարանների իրաւունքները պիտի կըրնան վայելել։ Բայց կեդրոնականին իտալի լինելը յայտարարող պաշտօնագրին մէջ բաւական իմտէրիզ (կը վաւերացնենք) բառը գործածուած լինելով, թիւրիմացութիւնների տեղի չտրուելու համար՝ պատրիարքական Տեղապահ Հայրը դիմում ըրած է կրթական նախարարին որպէս զի Մէարիֆէն մեր ազգային դպրոցներին տրուած պաշտօնագրին մէջ գործածուած օրինական բառը բաւական իտէրիզ չլինի, այլ գայտ իտիլմիշ (արձանագրուած է)։

— Էսկիշէհիրի պետական իտատիէ վարժարանին, ուր հայ աշակերտներ ալ կը գտնուին, թիւրք ուսուցիչներէ մին քրիստոնէութեան դէմ անվայել լեզու գործածած լինելուն համար Պատրիարքարանի բողոքին վրայ պաշտօնանկ եղած է։

— Ազգային ժողովի գումարումը որ պիտի լինէր մայիս 5/18ին, յետաձգուած է, ինչ ինչ կարգագրութիւնների դեռ վերջացած չլինելուն պատճառով։

— Խարբերդէն հեռագրած են թէ Սուլթանի գահակալութեան տարեդարձին օրը կուտարինչ գիւղի բոլոր ազաները իրենց ծառաների հետ մէկտեղ զարհուրելի խումբ մը կազմելով յարձակեցան գիւղի Հայերին վրայ, զանոնք իրենց բնակարանները դուրս վռնտելու համար, և գիւղացիներէն չատերը վիրաւորեցին քարերով, բիրերով, թիերով, չիչերով և դանակներով։

— Բոյների պատրիարքը Զատկի չնորհաւորութեան առթով մեր պատրիարքարան գալով, սիրալիր ընդունելութիւն գտած է սովորականին համեմատ։ Տեղապահ Տ. Վահրամ Ա.րքեպ.ի հետ խօսակցութեան մէջ տեղեկութիւններ ուզած է զանազան խնդիրների վրայ և չեչտած է պատրիարքարանների համերաշխ գործակցութեան պէտքին վրայ։

— Հանգուցեալ Թագուոր վարդապետ Բակոբեանի քոյրը նամակ մը ղրկեր է Զմիռնի Առաջնորդին յիշեցուցեր է թէ իր եղբայրը կտակ մը թողած էր որի համեմատ իգական սեռին համար վարժարան մը պէտք է հիմնուի Զմիռնի մէջ Դարուհիի անունով և թէ ատոր ժամանակը հասած է։

ՀԱՑԵՐ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Թիֆլիսի Մէտէխի բանտին մէջ գտնուող Հայերի մէկ մասը աքսոր ղրկուեր է։

— Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանի ուսուցիչներէն Միսաք Աբելեանի մանկավարժական գործունէութեան 25 ամեայ յոբելեանը տօնուեր է Թիֆլիսի մէջ հանդիսաւոր կերպով։ Իսկ Շերվանզադէի գրական գործունէութեան յոբելեանը տօնելու նպատակով, որի կարգադրութիւնը յանձն առած է Թիֆլիսի Հայերի Դրամատիկ(թատերական) ընկերութիւնը, զանազան քաղաքների մէջ մասնաժողովներ կը կազմուին, գործին ընդհանրական կերպարանք մը տալու և իրենց տեղական յարմարութիւններին համեմատ տօնելու համար։

— Պետերբուրգէն ապրիլ 15/28ին հեռագիր եկած լինելով Թիֆլիս թէ Ալեքսանդր Մանթաչեանի հիւանդութիւնը դարձեալ վտանգաւոր վիճակ մ՚ստացած է, իր զաւակներ փութացած են Պետերբուրգ երթալ։

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Աքսելիահի խմբագիր-տնօրէն Մ. Փորթուգալեանի գրական և հասարակական գործունէութեան յոբելեանը տօնելու համար Մարսէյլի մէջ ալ մասնախումբ մը կազմուած է որ հրատարակութեան համար մեզ ղրկած չրջաբերականով մը կոչ կընէ վերջապէս ուրիշ տեղեր ալ յանձնախումբեր կազմել նոյն նպատակի համար։

Մարսէյլի Յոբելեանական յանձնախումբի անդամներն են Տիրայրները Մ. Տէր-Ալեքսանեան (Ատենապետ), Գ. Յովնանեան (Ատենադպիր), Վ. Վահունի (Գանձապահ), Վ. Ղազարեան, Գ. Շահլամեան, Օ. Կիւլէսէրեան և Օ. Պալթայեան։ Թէև Տիար Պալթայեան անցած չաբաթ մեկնեցաւ իր հայրենիք կեսարիա այցելելու համար, բայց որովհետև քիչ ատենէն պիտի վերադառնայ Մարսէյլ, կը չարունակէ Յանձնախմբին անդամակցութեան իր պաշտօնը։

Յանձնախմբին թղթակցութիւն, տեղեկութիւն, հաշիւ և այլն ղրկելու համար դիմել Ատենադպրի հասցէին որ է K. Hovnanian, 5 rue Saint-Cannat: MARSEILLE (France), իսկ ամէն նուիրատուութիւն, մանտա և այլն ղրկել Գանձապահին հասցէով (V. Vahouni, rue Saint-Jacques, 119)։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պոլսէն կը հաղորդեն մայիս 6ին թէ «Այսէն ընդհանուր հրամանատարը հեռագրած է որ զօրքերը գրաւեցին ապստամբների առած կամ պաշարած բոլոր ամրոցները։ Հաճի գազան հնազանդութեան ենթարկուած է։ Ապրատամբութենէն առաջուան կացութիւնը վերահաստատուած է ամբողջ վիլայէթին մէջ։

Լրագիրները հակասական լուրեր կուտան նախարարական տագնապի մասին։ կերևի թէ ստոյգ է որ մեծ եպարքոսը տակաւին չէ ընդունած ելևմտական նախարար ձևփիտ պէյի հրաժարականը։ Շէյխիւլիսլամին հրաժարած լինելը սուտ ելաւ։ Մի քանի լրագիրների գրածին նայելով, արտաքին գործերի նախարարն ալ հրաժարած է։»

— Իթթիհատի կուսակցութեան մէջ ծագած հերձուածի պետերէն գնդապետ Սատրգ պէյի համար որ Կ. Պոլսէն հեռացուելով Սալոնիկ ղրկուեցաւ, Սալոնիկի վալին հեռագրեր է ներքին գործերի նախարարին թէ զայն կը սպաննեն եթէ Սալոնիկ մնայ։ Մանասդերի վալին ալ հեռագրեր է թէ գնդապետ Սատրգը կատր կատր պիտի ընեն եթէ Մանասդիր ղրկուի։

— Նախարարական խորհուրդը որոշեց սուլդան Մէհմէտի Սալոնիկ և Ալպանիա ճանապարհորդութեան ծրագիրը։ Սուլդանը մայիս 28ին ճանապարհ պիտի ելնէ Կ. Պոլսէն և իր ճանապարհորդութիւնը 20 օր պիտի տևէ։

— Սալոնիկէն կը հաղորդեն մայիս 3ին

թէ 500ի չափ Արնաւուտներ և Գարատաղցիներ, Գասդրադիի մէջ հեռագրական թելերը խզելէ յետոյ, յարձակեցան Թիւրք զօրքերին վրայ որոնք յետ մղեցին զանոնք մեծ կորուստներ պատճառելով. Միևնոյն ժամանակ Թուզլի և Շքօտրալ մէջև յարձակեցան Թիւրք զօրքերին վրայ որոնք յաղողեցան փախուստի մատնել յարձակողները. Մեծ թուով զօրքեր պիտի ղրկուին Գօսօվօ վիլայէդի հիւսիսակողմը։

— Վեննայի «Արբիդիդօ» լրագրին հաղորդած են կ. Պօլսէն թէ Ութիհատի կուսակցութեան հերձուածողները դադրած չեն կուսակցութեան պետերին դէմ իրենց հակառակութիւնները և դաւեր շարունակելէ։ Ճավիտ պէյ և Թալէաթ պէյ մայիս 4ին իրենց ընտանիքներ հեռացուցին կ. Պօլսէն։

Շէվքէդ փաշան մէկամսեայով սպառնացաւ դիկտատորութիւն հրատարակել եթէ վերջապէս համաձայնութիւն չգոյանայ։

— Le Sémaphore de Marseille օրաթերթի կ. Պօլսի թղթակիցը ապրիլ 29ի իր թղթակցութեան մէջ կըսէ թէ Մէճլիսի և Սաւրէդ պէյի կուսակիցները (Ութիհատ կուսակցութեան հերձուածողները) ծրագրած էին իւլէմաներին և սօֆթաներին ցոյց մը ընել տալ Մ. և Ց. Դօմիդէին ստիպելու համար որ հերձուածողներուն առաջարկներն ընդունին. բայց Մահմուտ Շէվքէդ փաշա կարուկ վարմունքը այդպիսի վտանգաւոր ցոյցի մը առաջն առաւ։ Լսուելով թէ դատական նախարար Նէճմէտտին Մօլլան ալ համակիր է անոնց, փաշան սաստիկ վիճաբանութիւն մ'ունեցեր է անոր հետ, որի միջոցին համբերութիւնը հատնելով պօռացեր է կարուկ կերպով. «Եթէ միայն տեսնեմ երկու սարընալը (փոթորցաւոր) որ փողոց իյներ են, գիտցիր որ ամենէն առաջ քեզ հրացանի բռնել կուտամ։»

— Կ. Պօլսէն կը հեռագրեն մայիս 8ին. «Քաղաքական կացութեան մէջ նոր փոփոխութիւն մեղմ յանկարծ։ Մեծ վէզիր Հագգը փաշան կը մնայ իր պաշտօնի վրայ. ելևմտական նախարար Ճավիտ պէյ և կրթական նախարար Խալիլ պէյ միայն կը հրաժարին։»

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանէն կը հեռագրեն մայիս 7ին. «Սովին պատճառով ապստամբութիւն մը ծագեցաւ Սպահանի մէջ։ Ռմբոխը քանդեց թաղային ոստիկանութեան պաշտօնարան մը և յարձակեցաւ կառավարչի տան վրայ բայց յետ մղեցին զինք անկէ։ Ապըստամբութիւնը հակաասմանագրականն և կղերական բնոյթ մ'ունի»

— Թէհրանէն կը հաղորդեն Լոնտոնի «Թայմզ»ին թէ թիւրքական պարսկական սահմանագլխին վերաբերեալ խորհրդաժողով մը պիտի ունենի կ. պօլսի մէջ, էրզրումի 1847ի դաշնագրի հիման վրայ։ կ. պօլսի պարսկական նոր դեսպան Իսթիխար մի Սալդանէն չուտով պիտի մեկնի Պերլինէն դէպի կ. պօլիս։

ԱՐՏԱՕՏՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Անգլիոյ ձօրճ Ե. թագաւորի թագադրութեան հանդէսին համար որ պիտի կատարուի յունիս 22ին։ Արդէն պանդոկ տեղերէ իշխաններ և վեհապետներ ճանբայ կելնեն որ ժամանակին Լոնտոն գտնուին ներկայանալու համար այդ չքեղ հանդէսին։

— Թարպինէն կը հեռագրեն թէ Ամուրի գետափին վրայ կեցող Զինացիներ յարձակեցան հրացանի դնդակներ տեղալով ռուսական չոգենաւի մը վրայ որ Պլակովէչենսք կերթար։ Շատ մը վիրաւորուածներ կան։ Այսուհետև թնդանօթակիր նաւեր պիտի ուղեկցին այն կողմերէ անցնող չոգենաւներուն։

— Մէքսիքօի մէջ խաղաղութեան վերահաստատութեան համար հաւերաժխութիւն մը գոյանալու վրայ է որպէս զի տեղի չտրուի Միացեալ-Նահանգներու միջամտութեան։ Առայժմ զինադադար հրաւիրած է և կառավարութեան ու յեղափոխական պարագլուխներին միջև բանակցութիւններ կը կատարուին խաղաղութեան պայմաններուն վրայ։ Յեղափոխականներէն ոմանք կառավարական պաշտօնների պիտի կոչուին և անդորրութեան վերահաստատումէն յետոյ հրաժարական պիտի տայ այժմեան նախագահ Տիազ։

ՈՒՐԱՐՏՈՒ

ԳԱՄ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՒԻՒՆԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԲԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Քննական լուրջ գործ մըն է այս, ճակատագաց կրնանք ըսել, և որ մինչև հիմակուան մեր գիտցած Հայց պատմութենէն ՌՈՂՈՐՈՎԻՆ տարբեր բաներ պէտք էր ըսէր անշուշտ։ Այս բոլոր պատմութիւնը քաղուած է միայն սեպագիր արձանագրութիւններէ։ Գործին վրայ զաղափար մը կազմելու համար բաւական է ակնարկ մը նետել գլուխներուն խորագիրներուն վրայ։ Ահա բովանդակութիւնը.

Ա. մաս. — Նախահայերու քաղաքակրթութիւնը. — Ա. գլ. Եգիպտական քաղաքակրթութիւնը Նախահայոց մէջ։ Բ. գլ. Քաղդէական քաղաքակրթութիւնը և Հայաստանի Նախաբնիկները։ Գ. գլ. Ասորեստանի ազդեցութիւնը Նախահայոց մէջ։ Դ. գլ. Ուրարտացւոց կրօնը։ Ե. գլ. Ճարտարարուեստները։ Զ. գլ. Գիրը կամ սեպագրութիւնը։ Է. գլ. Արկրագործութիւնը և վաճառականութիւնը։ Ը. գլ. Ռազմական արուեստը։ Թ. գլ. Տոհմային կամ ընտանեկան կեանքը։ Եզրակացութիւն։

Յաւելուած Ա. — «Սասմայ ծռեր»։ Ա. Ադրամելէք և Սանասար։ Բ. Առիծաձև Մհեր։ Գ. Սասունցի Դաւիթ։ Դ. Գզտիկ Մհեր։ Դիտողութիւններ։

Յաւելուած Բ. — Ջուարթնոց եկեղեցիի արձանագրութիւնը։ Դաշտուռուցի արձանագրութիւնը։ Արգիշտիս Ա.ի արձանագրութիւններէն. — I Սարգամըշի բևեռագիրը։ II Սուրմալուի բևեռագիրը։ III Ղուլիճանի բևեռագիրը։ IV Գանրը։ III Ղուլիճանի բևեռագիրը։ IV Գանլճայի բևեռագիրը։ Սարդուրիս Բ.ի արձանագրութիւններէն. — I Ղազալուի բևեռագիրը։ II Ադամխանի բևեռագիրը։ III Մոլլապայազիտի բևեռագիրները։ Ռուսաս Ա.ի արձանագրութիւններէն. — Գոլանը-Գըզանի բևեռագիրը։ Ռուսաս Գ.ի Արմաւիրի բևեռագիրը։ Մհերի արձանագրութիւնը։ Դիցահաւատ ազգային։

Յաւելուած Գ. — Ասորեստանի և Ուրարտուի ազդեցութիւնը արիական Հայոց վրայ։ I Ասուրական բառեր Հայերէնի մէջ։ II Հայ նախատրութեանց ծագումը։

Գիրքը կը բովանդակէ նաև 30ի չափ մեծ ու փոքր պատկերներ, ուղղակի փարիզ պատրաստուած, Հայերէն բոլորովին նոր քարտէս մը, Ուրարտուի բևեռագիր արձանագրութիւններու այբուբենքը, խորհրդանշանները, թուանշանները, կարգ մը արձանագրութիւններու քնագրի թարգմանութիւնները ևլն. ևլն։ Էջը 216ի կը վաճառուի հանրամատչելի գինով, 10 ղրուշ, 2 ֆրանք, մէկ բուպլի կամ կէս ոսկի։

Դիմել Պօլիս՝ բոլոր գրավաճառներուն և Օ. Արզուման Տպարան՝ Զաքարիա քէօլէճլար Յակոբեան խան, Թիֆլիս՝ Գիւղէվպէրկ գրատուն, կամ մեզի՝ Ատաբազար (Ասիական Թիւրքիա)։

Յարգանօք
ԳԷՈՐԳ–ՄԵՍՐՈՊ

19 ապրիլ
Ատաբազար

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՑ
ՀԱՑԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ
ԻԵ տարի-1911

Տարեկան բաժնորդագինն է ամէն երկրի համար 15 ֆրանգ։ Հասցէ՝

Rédaction de la revue « Handess Amsorya »
VII/2 Mechitharistengasse, 4
VIENNE (Autriche)

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ
Օրաթերթ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Կ. Պօլիս.....	75 ղրուշ	40 ղրուշ
Գաւառները...	100 »	50 »
Ամերիկա.....	6 օսլար	3 օսլար
Ուրիշ երկիրներ	30 ֆրանք	15 ֆր.

Գաւառի բաժանորդները ձրի կը ստանան նաև Շաբաթաթերթ–Ազատամարտը։

***

Շաբաթաթերթ « Ազատամարտ »ի առանձին բաժնորդագրութիւն

Կ. Պօլիս	տարեկան	20 ղրուշ
Գաւառները	»	25 »
Արտասահման	»	6 ֆր.

Օրաթերթ «Ազատամարտ»ի արտասահմանեան ուղղակի բաժանորդներուն 5 Ֆրանք։

Հասցէ՝ Rédaction du journal AZATAMART.
Constantinople (Turquie)

ԱՇԽԱՏԱՆՔ
լրագիր հասարակական, տնտեսական եւ քաղաքական

Տարեկան բաժնորդագինն է Թիւրքիա 15 ղրշ., Ամերիկա 1 ¼ տլր. և ուրիշ ամէն տեղեր 6 ֆր.։ Հասցէն Rédaction du journal ACHKHADANK. à la librairie S. Tokadjian.
SMYRNE (Turquie)

«ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՑՈՒՇԱՐԱՐ

Արմենիայի և տարեչրջանի թիւերն որոնք բոլորովին սպառած են, շատերի հետաքրքրութեան առարկադարձած լինելով, այդ շրջանի մէջ Մ. Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են այս Ցուշարարի մէջ որ ութսնծա դիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ. Գինն է 1 ֆր. 40 սանթիմ։

Տարածելու համար մէկ անգամէն 10 օրինակ գնողին կը ղրկենք 10 օրինակը, ապահովագրուած ծրարով, 10 ֆրանգի փոխարէն։

Դիմել Արմենիայի խմբագրութեան։

ՀԱՑ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՑ (1794–1894) ՑՈՒՑԱԿԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարադարձին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միածալ դիրքով և լուսատիպ (phototypique) չքեղ պատկերի մեծութիւնն է 50×35 հարիւրորդամէթր և տպուած է 70×45 հարիւրորդամէթր քարտոնի (carton) վրայ այլ և այլ քնագրովմէյտեղը գրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Ցարութիւն Քհնյ. Շմաւոնեանի, պատկերը և բոլորտիքը՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները, անոնց գրէթէ ամենքի խմբագրապետների պատկերներովը։

Գինն է 4 ֆրանք ճանապարհածախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ պարսկաստանի համար 2 ֆրանք և 50 սանթիմ։

***

Գալէմքեարեան Հ. Գ. — Պատմութիւն Հայ լրագրութեան իսկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794–1860։ Մէկ լուսատիպ պատկերով։ Գինն է, ճանապարհածախքովը մէկտեղ, 2 ֆր. և 50 անթիմ.։

Վերոգրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛ գիրքը կարելի է ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ ղրկելով։

Բանասէրի հրատարակած գիրքերը մեզ մօտ կը ծախուին Մարսէյլի մէջ միևնոյն գիներով ինչ որ Բարիզի մէջ «Բանասէր»ի խմբագրատունը։

ՅՆՕՐՔՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Le Gérant : François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie du Midi